

Matyaszewski, Mariusz

Wyniki badań archeologicznych reliktów oficyny pałacu w Olesinie, pow. puławski

Archeologia Polski Środkowowschodniej 9, 137-144

2007

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach
dozwolonego użytku.

Wyniki badań archeologicznych reliktyw oficyny pałacu w Olesinie, pow. puławski*

W związku z planowanym wprowadzeniem szkoły średniej do położonego na przedmieściach Kurowa XVIII w. pałacu Potockich w Olesinie oraz budową sali gimnastycznej w miejscu nieistniejącej oficyny pałacowej, przeprowadzono w rejonie tej ostatniej badania archeologiczne. Istniały przesłanki, że zlikwidowana w latach 60. XX w. oficyna mogła powstać w miejscu starszego dworu, ten zaś na jeszcze wcześniejszym, najprawdopodobniej średniowiecznym obiekcie o charakterze mieszkalno-obronnym (J. Teodorowicz-Czerpińska 1992, s. 1-12). Stwierdzenie dokładnej lokalizacji nieczytelnej dziś na powierzchni terenu oficyny (ryc. 1A), jej wielkości, stanu zachowania, jak i warunków posadowienia, pozwoliłoby ponadto na właściwe zaprojektowanie sali gimnastycznej oraz ewentualne wkomponowanie w powstającą architekturę odsłanianych reliktyw starszej zabudowy.

Pierwszy program badań archeologicznych zakładał wykonanie 5 wykopów, rozmieszczonych zarówno na osi podłużnej (wykopy I-III), jak i poprzecznej (wykopy IV, V) oficyny. Po jego zrealizowaniu stwierdzono, iż przed oficyną powstała po 1756 r., istniały w tym miejscu dwie wcześniejsze budowle. Starszą z nich stanowił relikw kamiennego, północno-wschodniego naroża obiektu, odkryty po zewnętrznej stronie oficyny w wykopach IV i IVA i wstępnie datowany na XV-XVI w. Drugim chronologicznie obiektem (XVII w.), w znacznej mierze wykonanym z cegły, był dwór – odsłonięty w wykopach I, II, IV, V. W usytuowanym skrajnie w kierunku wschodnim wykopie III, zarejestrowano mur przypisywany już wyłącznie oficynie pałacowej powstałej w XVIII w. (M. Matyaszcwski 2000a).

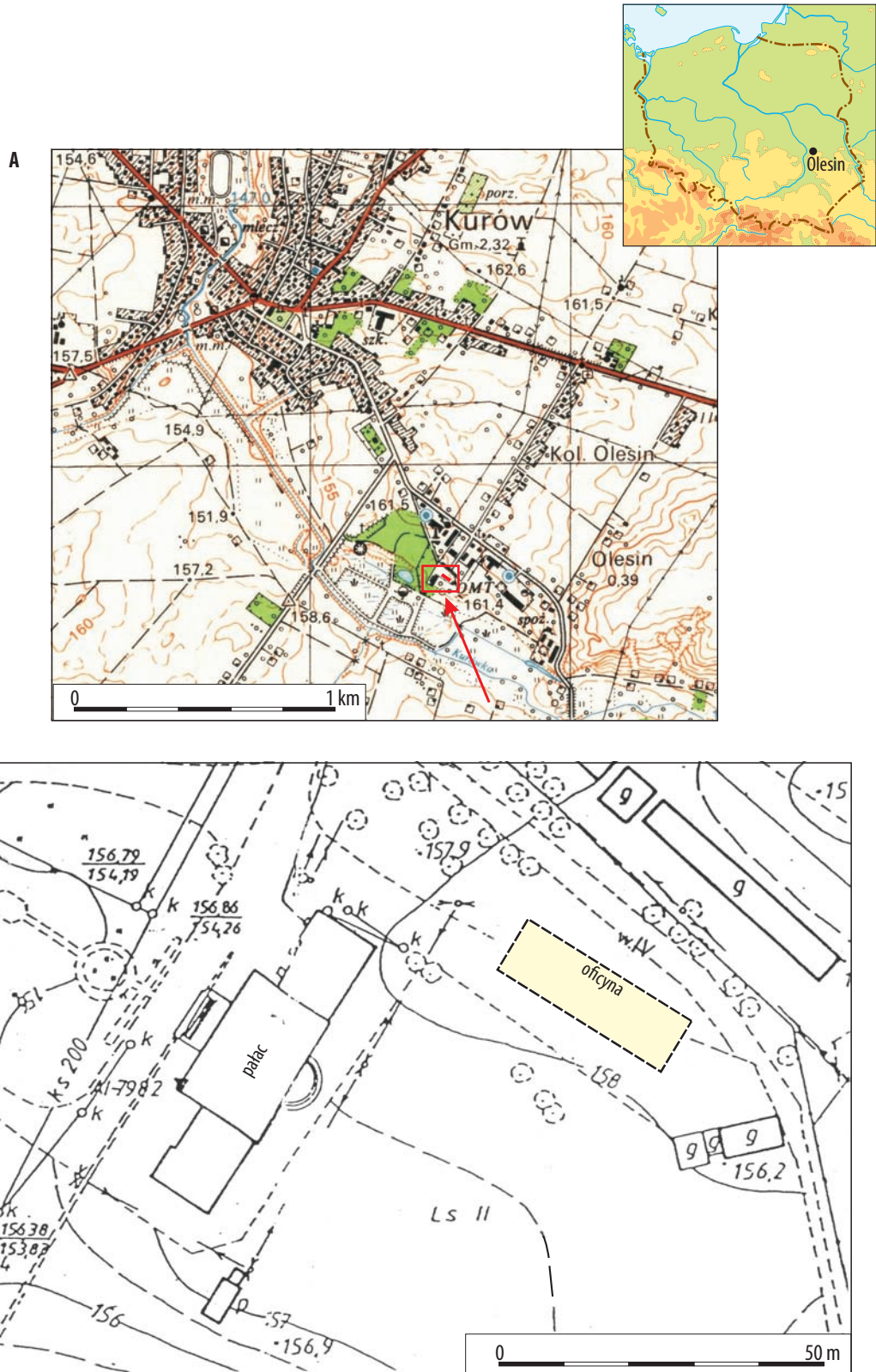
W celu ustalenia układu pomieszczeń dworu i późniejszej oficyny oraz dla rozpoznania dalszego przebiegu najstarszej budowli w kierunku zachodnim, zrealizowano drugi etap badań (wykopy: VI, VII, VIIA, VIIB, VIII, VIIIA).

Na podstawie odkrytych we wszystkich wykopach reliktyw murów, nawarstwień, zabytków ruchomych, jak też w wyniku analizy źródeł historycznych, wydzielono trzy fazy zabudowy (ryc. 2).

Faza I

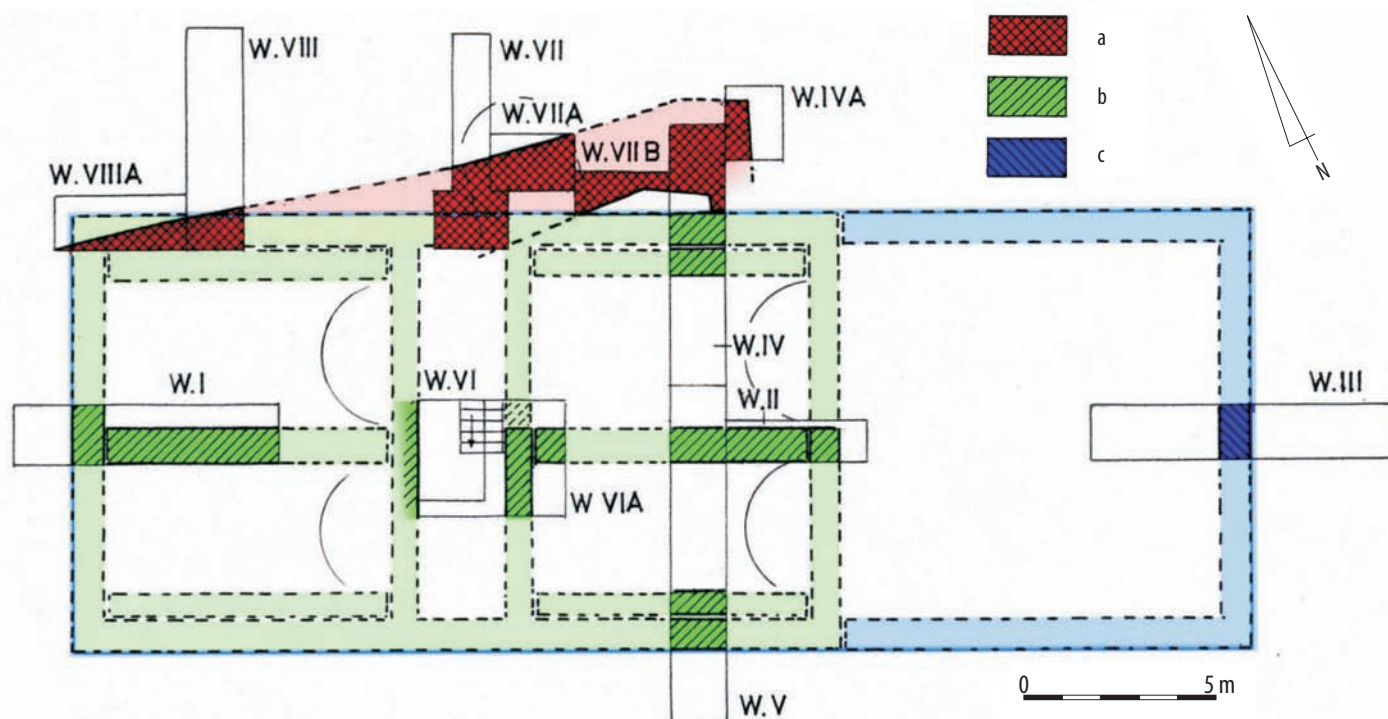
Stanowiła ją budowla wykonana z kamieni wapiennych, odsłonięta w wykopach IV, IVA, VII, VIIA, VIIB, VIII, VIIIA (ryc. 2). W trakcie badań zarejestrowano część północną i północno-wschodnią obiektu w postaci murów o grubości od 1 do 2 m i długości co najmniej 20 m. W wykopie IV zadokumentowano wewnętrzne naroże budowli z czytelnym poziomem utwardzania, tworzącym rodzaj wapiennej „posadzki”. W pobliżu (wykopy VII, VIIA, VIIB), przy zmianie kierunku przebiegu muru, zarejestrowano relikw sklepienia dawnego przejazdu o przypuszczalnej szerokości wynoszącej około 3 m (ryc. 3A), zaś w wykopie VIII partię fundamentową, uformowaną w rodzaj odsadzek zagłębionych w skłonie fosy (ryc. 4). Ich lica wykonane zostały z dobrze dopasowanych ciosów wapiennych w formie prostopadłościanów, z widocznymi niekiedy śladami obróbki zewnętrznych powierzchni. Od strony południowej mur zniszczony został częściowo poprzez kolejny, łączony już z następną II fazą zabudowy. Układ warstw po zewnętrznej, północnej stronie starszego z nich, wskazywał odmienną od obecnej morfologię tego terenu. Przy dzisiejszej, zniwelowanej jego górnej partii, spadek

* Publikowany tekst ukazał się po raz pierwszy w prencipie tomu 6 *Archeologii Polski Środkowowschodniej* (Lublin 2001-2002), M. Matyaszcwski, *Wyniki badań archeologicznych reliktyw oficyny pałacu w Kurowie-Olesinie*, s. 168-174, wydany w bardzo ograniczonym nakładzie.

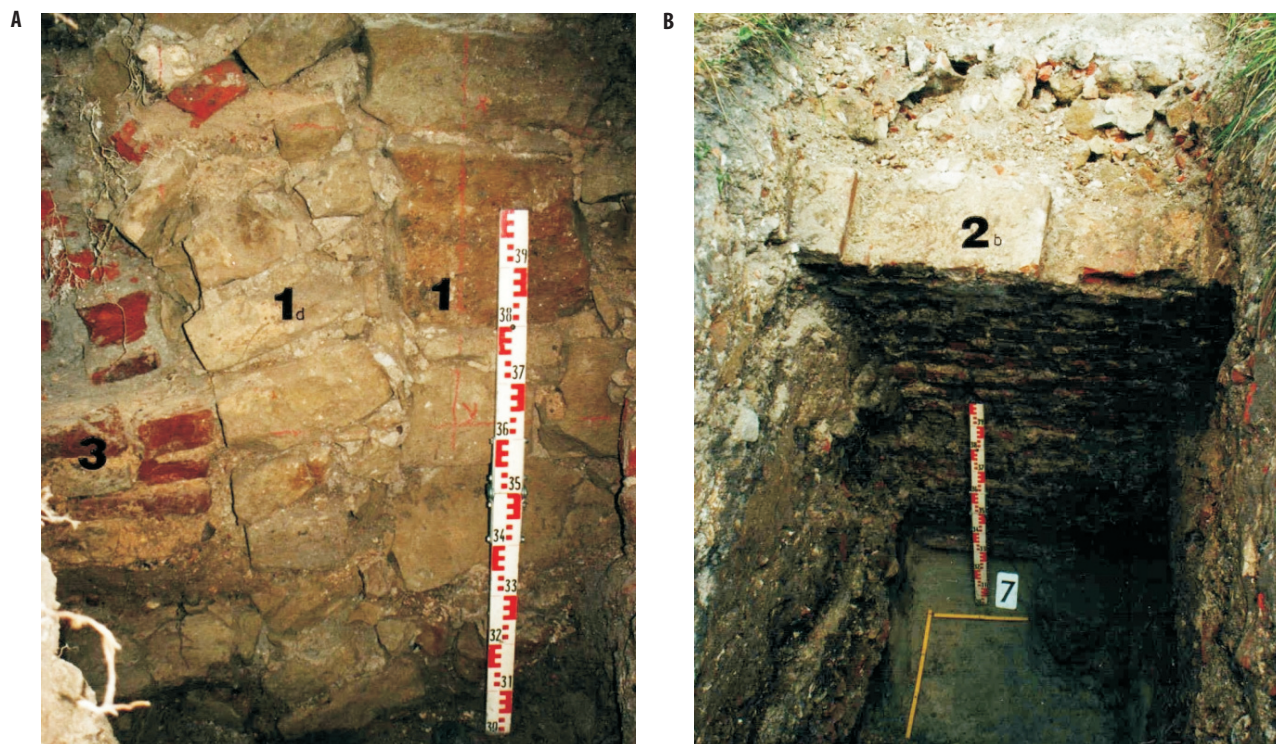
Ryc. 1. Olesin, pow. puławski. A – miejsca badań archeologicznych (fragment mapy: Powiat puławski. Województwo lubelskie, skala 1 : 25 000. Wydawca – Okręgowe Przedsiębiorstwo Geodezyjno-Kartograficzne. Rzeszów 1984); B – położenie nieistniejącej oficyny pałacowej. Opracował D. Włodarczyk.

Fig. 1. Olesin, Puławy district. A – locations of archaeological excavations (fragment of a map: Puławy District. Lublin Voivodship, scale of 1 : 25 000. Publisher – Okręgowe Przedsiębiorstwo Geodezyjno-Kartograficzne. Rzeszów 1984); B – location of a non-existing outhouse of the palace. Edited by D. Włodarczyk.

Ryc. 2. Olesin, pow. puławski. Oficyna pałacowa. Odślonięte w wykopach archeologicznych (I-VIII) relikty zabudowy (fazy I-III). Oznaczenia: a – relikty budowli obronnej (XV-XVI w.), I faza; b – relikty dworu (XVII w.), II faza; c – relikty oficyny pałacowej (2 poł. XVIII w.), III faza. Opracował F. Matyaszewski.

Fig. 2. Olesin, Puławy district. Annexe of the palace. Relics of buildings (phases I-III) recovered in archaeological trenches (I-VIII). Legend: a – relics of the defensive building (15th-16th cent.), phase I; b – relics of the manor house (17th cent.), phase II; c – relics of the outhouse of the palace (second half of the 18th cent.), phase III. Edited by F. Matyaszewski.

Ryc. 3. Olesin, pow. puławski: A – I faza zabudowy; zarejestrowany w obrębie muru (1d) przesklepiony przejazd, następnie zamurowany (mur 3); B – II faza zabudowy; relikw piwnicy (mur 2b). Fot. M. Matyaszewski.

Fig. 3. Olesin, Puławy district: A – phase I of buildings; vaulted pass recorded within wall 1 (wall 1d), which was built over (wall 3); B – phase II of buildings; relic of a cellar (wall 2b). Photo M. Matyaszewski.

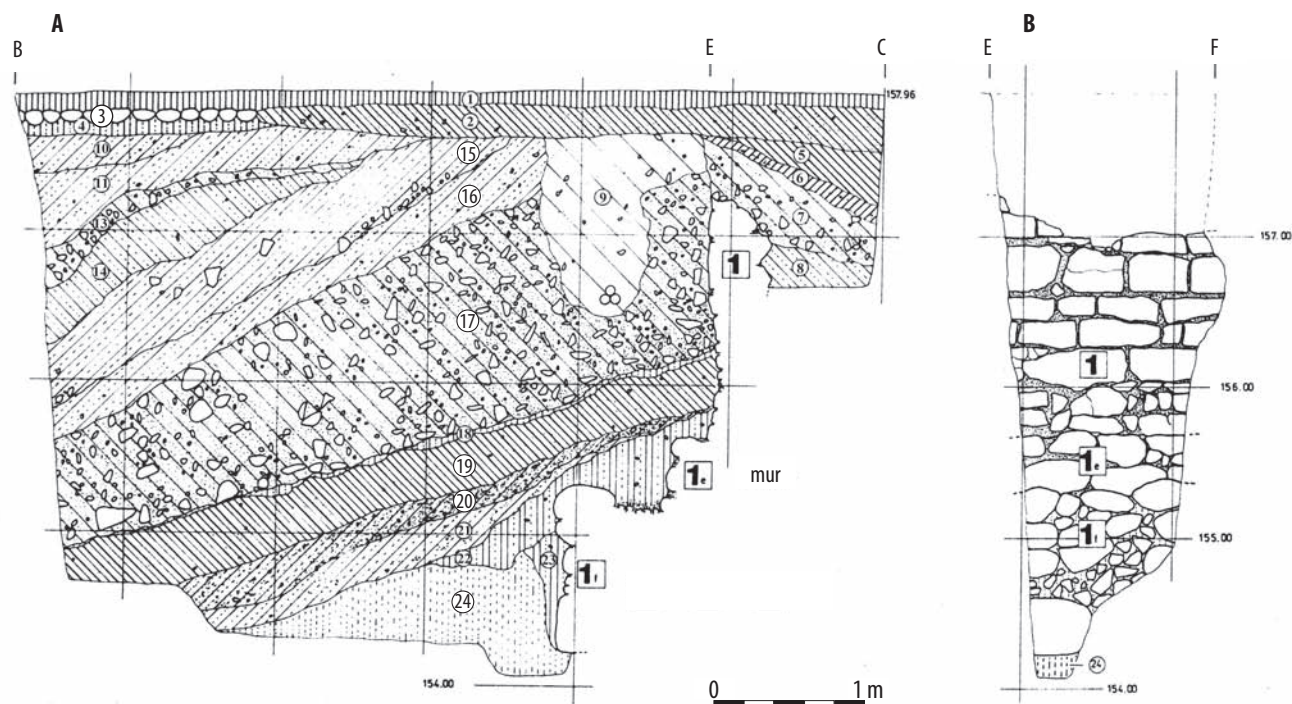
dolnych nawarstwień był dość duży, co świadczyło o istnieniu zagłębienia współczesnego odsłoniętemu murowi, być może w formie fosy. Powyższą interpretację potwierdza wysoki poziom lustra wody (głębokość około 3,7 m – poziom 154,25 m n.p.m.) uniemożliwiający m.in. dalszą eksplorację wykopu VIII oraz rejestrowana deniwelacja w kierunku pałacu, uchwycona w trakcie sprawowanych nadzorów archeologicznych przy badaniu podłoża jego otoczenia (M. Matyszewski 2000b). Takie odcięcie terenu od strony północnej i zachodniej, jak też naturalne od południa (rzeka Kurówka ze stawami, systemem grobli, śluz i rowów), posiadało w przeszłości wysokie walory obronności. Najpełniej stratygrafię po stronie zewnętrznej północnego muru budowli I fazy ukazuje profil B-C wykopu VIII, prostopadły do przebiegu muru (ryc. 4A). W jego obrębie wyróżnić można zarówno warstwę budowlaną związaną z wystawieniem architektury (warstwa 20), jak też wzmacniającą skłon zbocza, w postaci utwardzanej, jednolitej strukturalnie ziemi (warstwa 19) oraz będącą efektem destrukcji samego obiektu (warstwa 17). Zalegające nad stropem ostatniej z wymienionych gliniaste i spoiste warstwy 15 i 16, związane już były z procesem stabilizacji zbocza dla kolejnej, II fazy zabudowy.

Na podstawie zabytków ruchomych wydobytych z wyróżnionych jednostek stratygraficznych na styku z obiektem, zabudowę I fazy datować można na XV-XVI w. Pozyskane fragmenty, o chronologii zarówno późnośredniowiecznej, jak i wczesnonowożytnej, częściowo jednoznacznie związane z zabudową mieszkalną (ułamki kafli piecowych, szkielek okiennych i dachówek ceramicznych), w znacznym stopniu wykazywały cechy wysokiego kunsztu rzemieślniczego. Szczególnie partie licowe kafli XVI w., poprzez bogate zdobnictwo motywów ornamentacyjnych i kolorystykę, odwzorowują tendencje prądów w sztuce renesansu południowoeuropejskiego. Wiele z nich posiada ściśle analogie do zachowanych urządzeń grzewczych pochodzących z zamku w Inowłodzu, pow. tomaszowski (ryc. 5: 2-4), co sugerować może ich wykonania w tym samym ośrodku produkcji kaflarskiej (M. Dąbrowska 1987, il. 107, 120-124, 127). W tym kontekście nieprzypadkowa wydaje się zbieżność wezwań kościołów w Inowłodzu i Kurowie (św. Idziego), jedynego o takim patronacie spośród 56 zarejestrowanych w obrębie sieci parafialnej w lubelskiem w czasach powstania *Liber beneficiorum dioecesis Cracoviensis* (1470-1480) Jana Długosza (A. Rozwałka 1999, s. 171-186). Zupełnie wyjątkowy zabytek stanowi część kafla z przedstawieniem sceny pasyjnej w postaci Ukrzyżowania Chrystusa (ryc. 5: 1). Brak polewy (jedynie ślady pobiałej wapiennej), lico obwiedzione wąską

plastyczną ramką, jak i rodzaj tematyki przedstawienia, pozwalają przesunąć chronologię kafla jeszcze na schyłek późnego średniowiecza. Zbliżony do niego jest egzemplarz śląski z Bestwiny, pow. bielski, datowany na XV w. (K. Dymek 1994, s. 253, tabl. XVI: d).

Na obecnym etapie badań nie można jednoznacznie stwierdzić, czy relikty odsłoniętej budowli stanowiły pozostałości wieloodcinkowej linii umocnień otaczającej i zamykającej rezydencję mieszkalną, pełniąc przy tym jedynie funkcję murowanej linii obronnej z przejazdem od strony północnej ponad fosą, czy też, co mniej prawdopodobne, są fundamentami i przyziemiem samego obiektu o charakterze mieszkalno-obronnym (ryc. 2). W pierwszym przypadku, dostrzeżone w wykopie VIIIB załamane muru stanowić mogło elementy ściany fortyfikacji (tzw. „kurtyna”) zamkniętego obwołu umocnień, pozwalającej na obronę skrzydłową, zaś wyróżnione przejście bramne (przy zwieńczeniu wieża) tworzyć punkt skupionej obrony. Umocnione zabudowania strzec mogły przeprawy na Kurówce, a w razie zagrożenia ryglować drogę w głąb kraju (od poł. XV w. Kurów znalazł się w ważnym węzle dróg z Mazowsza i Lublina do Radomia). Tak obwarowany obiekt stanowiłby punkt oporu dość typowy dla licznych zamków prywatnych okresu wczesnonowożytnego (A. Miłobędzki 1980, s. 89, 90). Prawdopodobnie rozwiązanie z Olesina zbliżone było do założenia obronno-rezydencjalnego, którego rekonstrukcję prześledzić można na podstawie wyników badań archeologicznych prowadzonych w latach ubiegłych w Wojciechowie, pow. lubelski (I. Kutylowska 1992). Powyższe prace, o charakterze sondażowo-weryfikacyjnym, wykazały m.in. istnienie fazy średniowiecznej i nowożytnej umocnień fortalicjum, w drugim okresie zmodernizowanych i wzmocnionych murem z kamieni wapiennych (przed 1527 r.), tworzącym prawdopodobnie odcinki kurtynowej fortyfikacji.

Irena Rolska-Boruch w pracy poświęconej siedzibom szlacheckim i magnackim powstałym na Lubelszczyźnie pomiędzy latami 1500 i 1700, wymienia Kurów wśród ośrodków zarządzania wielkimi dobrami bogatej szlachty, gdzie pojawiły się murowane zamki. Autorka uważa przy tym, iż pojęcie zamku miało kilka znaczeń, a określenie to odnosiło się także do założenia obronnego otoczonego murami obwodowymi z pojedynczymi basztami i murowanym budynkiem bramnym, pełniącego potrójną rolę: mieszkalną, obronną oraz ośrodka zarządzania dobrami ziemskimi (I. Rolska-Boruch 1999, s. 45 nn.). Z dużym prawdopodobieństwem budowlę I fazy identyfikować można z fortalicjum Kurowskich, o którym wzmiankuje w poł. XV w. Jan Długosz, wymieniając

Ryc. 4. Olesin, pow. puławski. Wykop VIII. Profile: A – wschodni (B-C); B – południowy (E-F). Legenda do wybranych nawarstwień: 3 – bruk z kamieni narzutowych tworzący poziom utwardzania przy oficynie pałacowej (III faza); 15, 16 – gliniaste struktury związane z procesem wzmacniania skłonu zbocza przy dworze (II faza); 17 – destrukcja budowli I fazy; 19 – utwardzanie skłonu zbocza (fosa) budowli I fazy; 20 – warstwa związana z wystawianiem budowli I fazy; 24 – stropowa partia geologicznego piaszczystego podłoża. Rys. M. Matyaszewski.

Fig. 4. Olesin, Puławy district. Archaeological trench VIII. Cross-sections: A – eastern (B-C); B – southern (E-F). Legend of selected layers: 3 – erratic stone pavement constituting level of hardening at the annexe of the palace (phase III); 15, 16 – clayish structures connected with the process of strengthening of a slope at the manor house (phase II); 17 – destruction of the building in phase I; 19 – hardening of a slope (of the moat) belonging to the building in phase I; 20 – layer connected with construction of the building in phase I; 24 – top part of a geological sandy ground. Drawn by M. Matyaszewski.

w Kurowie *praedium militare* Kurowskich, wyszukujące walory obronne miejsca oblanego zarówno wodami Kurówki i jej dopływów, jak też założonych na nich stawach. Takie usytuowanie miało również duże znaczenie strategiczne – obok przebiegał bowiem trakt do królewskiego miasta Wąwolnicy, a dalej do Kazimierza z przeprawą przez Wisłę do lewobrzeżnej Małopolski (do dziś zachował się przy granicy zespołu pałacowo-parkowego odcinek tzw. „Głębokiej Drogi”, prowadzącej w lessowym wąwozie od strony Wąwolnicy i Płonek). Zapisy w XVI-XVII wiecznych księgach grodzkich i ziemskich wspominające o zamku (kiedy to fortalicjum dziedziczone jest przez rodzinę Zbąskich), odnosić się mogą właśnie do wydzielonej w ramach I fazy budowli, zaś powtarzanie terminu „zamek” w młodszych dokumentach świadczą o tradycji niegdyś obronnego miejsca, będąc przy tym synonimem zewnętrznego systemu obronnego już nowożytniej rezydencji (J. Teodorowicz-Czerepińska 1992, s. 9). Obecność nielicznych fragmentów ceramiki naczyniowej datowanej na XIII/XIV w.,

sugerować może natomiast istnienia jeszcze starszego obiektu (gródka rycerskiego?), co potwierdzałyby ciągłość wielowiekowego utrzymywania się siedzib obronnych i rezydencjonalnych w raz obranym, najdogodniejszym strategicznie miejscu. Niewielka ilość pozyskanej z wykopów tak datowanej ceramiki naczyniowej, spowodowana mogła być faktem wypełniania zabytkami ruchomymi głównie nie eksplorowanej (ze względów technicznych), dolnej partii zagłębienia-fosy.

Reasumując, zakładać można, iż najstarsza, łączona z I fazą budowla, wystawiona prawdopodobnie w 2 poł. XV w., składała się z muru obwodowego z przejazdem od strony północnej, otaczającego ponad fosą siedzibę obronno-mieszkalną, np. w postaci wieży, usytuowaną zapewne na niewielkim wzniesieniu. Ostatni z wymienionych elementów architektury został zniszczony, a być może w niewielkim stopniu zaadaptowany (elementy muru południowego w wykopie V) przez powstającą w okresie nowożytnym kolejną rezydencję.

II faza

Stanowi ją podpiwniczona budowla ceglana z niewielkim udziałem kamieni wapiennych i narzutowych, odsłonięta w wykopach I, II, IV, V i VIA, częściowo niszcząca starsze relikty (wykop IV) lub posadowiona na nich (wykopy VII, VIII, VIIIA), wzniesiona na planie wydłużonego prostokąta o proporcjach około 2:1 i długościach boków wynoszących blisko 20 x 11 m (ryc. 2). Krótsze, szczytowe ściany, usytuowane były na osi NS, co zapewniało dobre nasłonecznienie długiej ściany południowej. Dwutraktowy układ wnętrza tworzyło zapewne pięć pomieszczeń. Cztery boczne (po dwie izby – wschodnie i zachodnie) posiadały zbliżone do siebie wymiary około 7,5 x 4,5 m każda, zaś pomieszczenie środkowe (rodzaj przejściowej sieni) około 9,5 x 2,5 m. Pod całością znajdowały się przesklepione kolebkowo piwnice (ryc. 3B). Zasadniczo mury wykonane zostały z cegieł „palcówek” łączonych zaprawą piaskowo-wapienną, starannie ułożonych jedynie w partiach licowych. Nadmienić należy, iż w wykopach archeologicznych odkryte zostały te partie architektury, które nie nosiły już cech stylowych (brak wątków murów). Z wyróżnionym obiektem łączyć można także znacznych rozmiarów kamienie narzutowe, wypełniające przestrzeń pomiędzy murem kamiennym budowli I fazy, a przecinającym go fundamentem obecnie analizowanego, podpiwniczonych budynku (wykop IV). Zarówno obecność jak i układ wymienionych kamieni narzutowych dowodzą, iż także zabudowa II fazy posiadała charakter obronny. Fakt ten dodatkowo potwierdza dokonana wcześniej interpretacja gliniastych i spoistych warstw 15 i 16 z wykopu VIII, jako pozostałości wzmocnienia i stabilizacji zbocza fosy i łączenia tego zabiegu z obecnie analizowaną zabudową. Niezmiernie trudno jest datować metodami archeologicznymi obiekt należący do II fazy, albowiem jego wnętrze w postaci reliktyw przesklepionych pomieszczeń piwnicznych, użytkowanych jeszcze w czasie funkcjonowania XVIII w. oficyny pałacowej („przedłużającej” sam budynek w kierunku wschodnim o mniej więcej jedną trzecią), wypełnione zostało zasypiskiem gruzowym powstałym podczas likwidacji budynku w latach 60. XX w.

W końcu XVI i 1 poł. XVII w. zaczynał rozwijać się na ziemi lubelskiej nowy typ murowanej siedziby szlacheckiej, zwanej również dworem. Istniały w tym czasie nawet specjalne wzorce pomocne przy ich wznoszeniu, składające się z szeregu „reguł” poświęconych m.in. lokalizacji budynków, technice budowlanej, użytym materiałom i ukształtowaniu dworów. Budynek taki był zazwyczaj parterowy, dwutraktowy, z sienią na osi, z bocznym alkierzem (I. Boruch-Rol-

ska 1999, s. 63). Poza ostatnią z wymienionych cech, przypisywanych XVII w. dworowi, pozostałe wydają się być zbieżne z odsłoniętymi reliktywami. Dwory tego okresu posiadały jeszcze wiele cech obronności, co z jednej strony wiązało się z tradycją i świadczyło o dawnej siedzibie rycerza-ziemianina, z drugiej zaś zdeterminowane było sytuacją polityczną w kraju. W tym czasie na ziemiach południowo-wschodnich, zwłaszcza w okresie wojen kozackich i tureckich, do roli zjawiska masowego wzrosło budownictwo militarne (A. Miłobędzki 1980, s. 89).

Tak więc wyodrębnioną w ramach II fazy zabudowę, reprezentowałyby XVII w. podpiwniczony dwór murowany, lub co mało prawdopodobne, jedynie na murowanych fundamentach, dwutraktowy z sienią na osi i izbami po bokach, o łącznej powierzchni ok. 200 m². Co najmniej z nim należałoby także wiązać istniejącą do dziś czterorzędową aleję lipową, tradycyjnie zwaną królewską, przebiegającą prostopadle do budowli od strony północnej i łączącej się z drogą prowadzącą z Lublina do Kurowa.

Dwór personalnie utożsamiać można z ostatnimi przedstawicielami rodu Zbąskich, tj. Abrahamem (zm. ok. 1634 r.), Janem (zm. ok. 1648 r.) i Bogusławem Janem (zm. 1683 r.), a następnie z administrującymi majątkiem pomiędzy latami 1683 i 1698, Franciszkiem Wilczopolskim, Franciszkiem Ciemierzyńskim i Mikołajem Kroguleckim (K. A. Boreczek 1996, s. 13-14).

III faza

Należy z nią łączyć relikty murowanych fundamentów drewnianej oficyny pałacowej powstałej po 1756 roku, czytelne jedynie w obrębie skrajnego, wschodniego wykopu III. W części centralnej i zachodniej oficyna wsparta została na fundamentach murów obwodowych i piwnicach wiązanych z zabudową II fazy. Budynek oficyny przedłużał niejako XVII w. dwór w kierunku wschodnim, uzyskując ostatecznie wymiary ok. 31 x 11 m (ryc. 2). Śladami tej zabudowy, oprócz wspomnianego wyżej płytkiego fundamentowania ściany szczytowej (wykop III), były co najmniej elementy obudowy schodów prowadzących do piwnic (wykopy VI, VIA), jak i pozostałości podłogi, której legary znalazły oparcie na odpowiednio do tego celu przekształconych ścianach uprzednio zlikwidowanej NW piwnicy dworu (wykop I). Pośrednio z oficyną wiązać też można bruk z kamieni narzutowych, ułożony na zniwelowanym już terenie (ryc. 4A; warstwa 3) oraz część pozyskanych w trakcie badań zabytków ruchomych.

Planowana, choć w rezultacie niezrealizowana adaptacja klasycystycznego pałacu Potockich na funkcje

Ryc. 5. Olesin, pow. puławski. Pozyskane z wykopów fragmenty kafli piecowych. Rys. J. Józwiak.

Fig. 5. Olesin, Puławy district. Fragments of kiln tiles. Drawn by J. Józwiak.

dydaktyczne (szkoła średnia) oraz budowa sali gimnastycznej w miejscu nieistniejącej oficyny pałacowej, zakładały kontynuację badań archeologicznych. Prace te pozwoliłyby przede wszystkim na określenie dalszego przebiegu reliktów murów I fazy zabudowy, a w konsekwencji umożliwić mogły ich rekonstrukcję i jednoznaczną interpretację, dając przy tym nadzieję na od-

krycie jeszcze starszych śladów osadnictwa tego obszaru, być może w formie niewielkiego grodu rycerskiego, poprzedzającego późnośredniowieczne i nowożytnie siedziby o charakterze mieszkalno-obronnym oraz już wyłącznie mieszkalnym. W rezultacie zaniechanie realizacji powyższej inwestycji spowodowało zawieszenie na czas nieokreślony dalszych prac badawczych.

Literatura

- Boreczek Krzysztof A.
1996 *Kurów od początku XVIII do połowy XX wieku. Część pierwsza 1700-1918*. Lublin.
- Dąbrowska Maria
1987 *Kafle i piece kaflowe w Polsce do końca XVIII wieku*. Wrocław. *Studia i Materiały z Historii Kultury Materialnej* 58.
- Dymek Katarzyna
1994 *Średniowieczne i renesansowe kafle śląskie*. Wrocław.
- Kutyłowska Irena
1992 *Wojciechów, woj. lubelskie. Dokumentacja z badań archeologicznych*. Lublin (maszynopis przechowywany w Wojewódzkim Urzędzie Ochrony Zabytków w Lublinie).
- Matyaszewski Mariusz
2000a *Dokumentacja z badań archeologicznych reliktów oficyny pałacu w Kurowie-Olesinie*. Lublin (maszynopis przechowywany w Wojewódzkim Urzędzie Ochrony Zabytków w Lublinie).
- 2000b *Sprawozdanie z nadzorów archeologicznych nad badaniami geotechnicznymi przy pałacu w Kurowie-Olesinie, woj. lubelskie*. Lublin (maszynopis przechowywany w Wojewódzkim Urzędzie Ochrony Zabytków w Lublinie).
- Miłobędzki Adam
1980 *Sztuka polska XVII wieku, cz. 1. Architektura polska XVII wieku*. Warszawa. *Dzieje Sztuki Polskiej* 4.
- Rolska-Boruch Irena
1999 *Siedziby szlacheckie i magnackie na ziemiach zwanych Lubelszczyzną 1500-1700*. Lublin.
- Rozwałka Andrzej
1999 *Sieć osadnicza w archidiakonacie lubelskim w średniowieczu. Studium archeologiczno-historyczne*. Lublin. *Rozprawy Habilitacyjne / Wydział Humanistyczny [UMCS Lublin]* 98.
- Teodorowicz-Czerpińska Jadwiga
1992 *Pałac w Kurowie-Olesinie, woj. lubelskie*. Lublin (maszynopis przechowywany w Wojewódzkim Urzędzie Ochrony Zabytków w Lublinie).

Results of archaeological excavations of an outhouse of the palace in Olesin, Puławy district

/summary/

Due to a planned, though later abandoned, opening of a high school to the classical 18th century palace of the Potocki family in Olesin, and a planned construction of a gym at the place of a former palace outhouse, archaeological excavations were carried out at that location. On the basis of the discovered relics of walls, which were revealed in 13 trenches, cultural layers, movable artefacts, as well as on the basis of historical sources, three phases of the construction were distinguished. The oldest construction, identified as phase I, was most probably built in the second half of the 15th century and functioned also during the 16th century. It consisted of an enclosure wall which had a defensive character. There was a passage on the northern side. The wall was situated above a surrounding moat and enclosed a defensive dwelling, for example, in the form of a tower. The construction distinguished as phase II represented a brick manor house with a cellar, or merely the foundations were made of brick, which is unlikely. This was a two-part building with an entrance hall in the middle and rooms on the sides.

It measured about 20m x 11m. The third phase is associated with the relics of stone foundations of a timber outhouse situated in the vicinity of the Potockis' palace. In the western and central part, the outhouse was based on the foundations of the enclosure walls of the palace, while from the eastern side it was based on its own shallow foundations. The feature, which was built after 1756, measured about 31m x 11m.

Particularly noteworthy are the movable artefacts, which are directly connected with the defensive-dwelling buildings of phase I (among others: fragments of stove-tiles, window glass, ceramic roof-tiles). Due to the abandonment of further construction plans connected with the school, no further archaeological studies were carried out. These were to determine further arrangement of the walls in phase I, with the hope that traces of an even older construction at this place could be found. Probably, there was a small knight's stronghold prior to the late medieval and modern constructions of defensive-dwelling and dwelling character, which recorded during the excavations.

Mgr Mariusz Matyaszewski
Pracownia Badań i Nadzorów Archeologicznych
Ul. Grodzka 7
20-112 Lublin
grodzka7@interia.pl